

Advertència a la 'perestroika'

Lituània, la guerra oblidada

L'ocupació de Lituània per les forces soviètiques ha passat inadvertida davant la magnitud de les hostilitats del golf Pèrsic.

El 1956 esclatava la crisi del Canal de Suez al Pròxim Orient i aprofitant el desconcert internacional, els carros de combat soviètics esclafaven la revolta hongaresa. Trenta-cinc anys més tard, també amb una greu crisi bèl·lica com a rerefons, l'exèrcit soviètic acaba el que la política d'ofec econòmic i polític havien encetat: la liquidació per la via expeditiva de l'autoproclamada República de Lituània. No és ociós que el Kremlin aprofiti l'ocasió d'un moment en què l'opinió internacional i les potències occidentals estan abocades a conflictes que poden desencadenar processos bèl·lics importants per saldar deutes pendents amb els que gosen desafiar el seu poder.

Però els paral·lelismes no acaben aquí. Amb pocs dies de diferència dimitien –o eren destituïts– del seu càrrec dos personatges clau en les relacions entre el govern de l'URSS i el de la República de Lituània: Edvard Xevarnadze, ministre d'Afers Estrangers soviètic, i Kazimiera Prunskiene, primera ministra del govern legítim de Lituània, sorgit de les urnes. Si la dimissió de Xevarnadze es produïa a causa del seu desacord amb el caire cada vegada més dictatorial que prenen els esdeveniments a l'URSS, la dimissió forçada de la primera ministra lituana deixava el president Vytautas Lansbergis sense el seu escut protector davant les autoritats de Moscou.

En definitiva, els esdeveniments que van succeir-se a ritme trepidant a Lituània aquests darrers dies recorden pàgines ja viscudes de la història lituana alhora que són la culminació d'un procés polític iniciat la primavera de 1986.

Els lituans se senten orgullosos de la seva història nacional. Des dels temps del gairebé mític gran duc Mindaugas (fins al tractat d'Unió Perpètua signat amb la corona polonesa el 1501), Lituània és la potència més important de tot

l'est europeu. El seu poder es deixava sentir de la Mar Bàltica fins a la mar Negra i de les ribes del Vístula fins a les rodalies de Moscou. A finals del segle XVIII, però, i després de dos segles de progressiu decandiment de l'imperi conjunt lituano-polonès, els territoris de l'actual Lituània queden incorporats a l'Imperi rus (1795). Ara bé, sense proposar-s'ho, el tsarisme alliberaria Lituània del llast polonès que havia anat arrossegant de feia segles. En efecte, era el nacionalisme polonès i l'aristocràcia polonesa els que feien nosa als desitjos d'hegemonia russos. En canvi, els lituans, majoritàriament serfs de la gleba, no representaven cap perill potencial important per a Moscou. Es així com, a poc a poc, es va anar desenvolupant un nacionalisme lituà a mesura que la influència polonesa anava minvant en les classes dirigents. L'abolició del servatge a l'imperi rus (1861), les revoltes poloneses i la greu crisi econòmica de 1900-1903 provocaren les condicions perquè una nova classe mínimament benestant, assumís els postulats nacionalistes del poble menut.

La primera guerra mundial, en el transcurs de la qual Lituània serà un escenari important del front de l'est, té com a resultat principal l'accés a la seua independència, així, el 16 de febrer de 1918, Lituània esdevenia sobirana i, afeblida per la fam i la guerra civil, la Rússia soviètica renunciava "per sempre més" a qualsevol pretensió territorial sobre Lituània. Començava una de les èpoques més conflictives i agitada de la seva història.

Així, la nova república només conegué un govern democràtic durant el període d'independència, de 1920 a 1926, data en la qual un colp d'estat feixista enderroca el govern. Al mateix temps es produí el contenciós amb Polònia, ja que arran d'una expedició irregular d'un cos de l'exèrcit polonès, l'actual capital del

Gorbatxov.

AGENCIA: NOVOSTI

país, Vîlnius, quedava a mans poloneses durant tot el període d'entreguerres. Finalment, la repressió ferotge exercida per les milícies governamentals dels Llops de Ferro i els desordres socials van acabar sumint el país en un caos polític, econòmic i social.

L'agost de 1939, els protocols secrets del pacte Von Ribbertrop-Molotov deixen Lituània, Letònia i Estònia en la zona d'influència soviètica. El juliol de 1939, i sota l'amenaça de l'Exèrcit Roig, el govern lituà dimiteix i els diputats d'un parlament envoltat pels carros de combat, elegeixen un govern titella que proclama la República Socialista Soviètica de Lituània com a setzena república de l'URSS. Poc després vindria l'ocupació alemanya, que dividiria el poble lituà en dos bàndols, i la definitiva incorporació a l'URSS (gener de 1945). Malgrat la resistència fèrria que es traduí en una guerra de guerrilles que durà fins ben entrat el 1954, Lituània queda sotmesa al poder de Moscou durant més de tres dècades. El nou poder soviètic iniciarà un procés de modernització i industria-

lització massiva del país. En poc temps, Lituània passa de ser una república eminentment agrícola a ser una de les més industrialitzades i desenvolupades de la Unió Soviètica. L'allau massiva d'immigrants russos, empitjorament de les condicions ecològiques i la repressió religiosa (els lituans són majoritàriament catòlics) van causar un descontentament creixent entre la població.

L'arribada al poder de Gorbaxov no va significar, en un primer moment, cap canvi en la vida política de la república. A poc a poc, però, és van anar generant

la va crear l'any 1922. L'altre esdeveniment clau és l'elecció d'Algirdas Brazauskas, com a primer secretari del partit Comunista de Lituània. Aquest home de talant negociador, nacionalista moderat i polític pragmàtic anava a jugar un paper determinant en el procés que havia de menar Lituània cap a la independència. Va ser ell qui va fer que el PCL renunciés al seu paper dirigent en la societat i que, pocs dies després, proclamés la seva independència respecte de Moscou.

D'alguna manera, Brazauskas intenta-

Vytautas Landsbergis.

AH-XIU

les condicions idònies (*glasnost* i *perestroika*) perquè s'articulessin al voltant d'intel·lectuals de prestigi petits grups d'opinió, preocupats principalment per les greus conseqüències ecològiques que s'estaven pagant com a tribut a la ràpida industrialització. A més a més, la necessària adequació de la restructuració econòmica a les característiques del mercat lituà obligaven a incrementar la quota d'autonomia de la república.

A finals de 1988 es produeixen dos fets cabdals per a l'evolució futura de la situació. En primer lloc, l'octubre d'aquell any té lloc a Vílnius el congrés constituent dels Sajudis (que en lituà significa "moviment"). Aquest moviment, que mai no ha volgut estructurar-se com a partit polític *ad usum* per evitar la burocratització, va néixer amb la voluntat de donar suport a la nova política del PCUS, de crear un sistema polític multipartidista i d'obtenir la sobirania en els camps polític, econòmic i cultural. No qüestionava (encara) la pertinença a una Federació Soviètica que s'ajustés a la concepció que va tenir-ne Lenin quan

va refer el prestigi del partit jugant la carta nacionalista que li brindaven els nacionalistes del Sajudis. Aquests, reaccionaven a cada concessió del PCL amb noves exigències que implicaven noves concessions, fins que el primer secretari Brazauskas, després de rebre la visita d'Aleksandr Iakovlev, home de confiança de Gorbaxov, decidí convocar eleccions lliures al Parlament de Lituània. En el seu discurs anunciant la decisió, Brazauskas dirà: "Si el partit ja no representa la voluntat del poble, ja no és el partit del poble".

El 24 de desembre de 1989, té lloc la primera volta de les eleccions al Soviet Suprem de Lituània. Els nacionalistes obtenen 72 dels 107 escons que han estat atorgats en aquesta primera volta, mentre el PCL només n'obté 22. Enduts per l'eufòria dels resultats electorals, els dirigents del Sajudis exigeixen que la segona volta tingui lloc abans que es reuneixi el Soviet Suprem de l'URSS per debatre qüestions relacionades amb l'efervescència nacionalista a les repúbliques.

En aquesta segona volta, celebrada a principis de l'any 1990, el Sajudis afegeix 22 actes de diputat al seu compte, mentre que el PCL només n'obté 9. Com a conseqüència directa de la pugna electoral, el nou Parlament lituà afegeix el professor Vytautas Landsbergis com a primer president de la República elegit democràticament des de l'any 1923. Poc després, la culminació de tota la trajectòria es concreta en la declaració d'independència de l'11 de març de 1990.

La reacció oficial del Kremlin va ser en un principi vacil·lant, malgrat reiterar la seva ferma oposició a qualsevol intent de sedició per part de les diferents repúbliques. Ben aviat, però, la primera ministra Prunskiene, experta en economia i ex-vice-directora de l'Institut d'Economia Agrària de Lituània, va advertir dels perills que assetjaven el país.

¿Podia l'economia lituana sobreviure a un llarg bloqueig per part de Moscou? En efecte, Lituània depèn en un 90% de la resta de l'URSS pel que fa a matèries primeres i recursos energètics. Això representa un volum de capital molt superior al que correspon als productes que la indústria i l'agricultura lituanes destinen a les altres repúbliques de la Unió. L'any 1990, Lituània pagava només sis dòlars per barril de petroli siberià, quan en el mercat internacional hauria de pagar més de quatre vegades aquest preu. A més a més, el sistema de monopoli vigent a l'URSS implica que la majoria dels productes bàsics de consum a Lituània siguin fabricats o generats en altres repúbliques, mentre només una petita part dels béns que aquestes consumeixen són fabricats a Lituània.

Malgrat això, els lituans han resistit gairebé un any la intensa pressió política i econòmica a la qual han estat sotmesos. Però en pocs dies els esdeveniments s'han precipitat: Xevarnadze dimiteix, Prunskiene es veu obligada a fer-ho a causa de la seva impopular política de puja de preus i un Gorbaxov a la defensiva decideix utilitzar la força i la intimidació. Aquest, aprofitant al màxim la situació pre-bèl·lica al golf Pèrsic i rendibilitzant en benefici seu la distensió i la creació d'un nou ordre europeu, no ha dubtat a assetjar un colp definitiu a les aspiracions nacionals de Lituània.

Marc Leprêtre autor junt amb Jordi Bañeras de Lituània. Dels inicis a la tercera independència, editorial El Llamp, Barcelona, 1990